

הַלְכוּת עֲרוּבֵי תְּחוּמֵינִי סִימָן תַּט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק נא]

וְצִירֵי הַשְּׁלִיחַ לומר בְּשֶׁתֶּת הַנֶּחֱת הָעָרֻב⁽³²⁾.

שמואל שאמנם אינו רשאי ללכת מהאילן עד לביתו, אבל אל תחת האילן רשאי ללכת.

והנה בדברי רב נאמרו שני חידושים. א. שאם לא סיים את מקומו לא קנה תחת האילן. ב. שהפסיד עקב כך גם את שביבתו רגליו, ואינו יכול לזוז ממקומו. ונחלקו הראשונים במה נחלק שמואל על רב.

שיטת רש"י (שם ד"ה ושמואל אמר) ששמואל מסכים עם רב בדין השני שכשלא קנה תחת האילן הפסיד הכל ואינו יכול לזוז ממקומו, ונחלק עליו בדין הראשון, שלדעתו יכול לקנות תחת האילן אף אם לא ציין באלו ארבע אמות שתחת האילן הוא חפץ לשבות, ומה שאמר שרשאי ללכת עד האילן ואינו יכול ללכת לביתו, מדובר באופן שהשטח שתחת האילן מקצתו היה בתוך אלפיים לביתו ומקצתו האחר רחוק יותר מאלפיים מביתו, ולכן כיון שאין אנו יודעים היכן קנה שביבתו תחת האילן, מחמירים אנו עליו מספק, ורשאי ללכת רק עד מקום שכל האילן בתוך אלפיים שלו, ולביתו שנמצא רחוק יותר מאלפיים ממקצת האילן אינו יכול ללכת.

והרמב"ם (פ"ו מהל' עירובין ה"ה, על פי דברי המגיד משנה שם) פירש, ששמואל מסכים עם רב בדין הראשון שכשלא סיים ד' אמות תחת האילן לא קנה כלל שביבתו תחת האילן, ונחלק עליו בדין השני, שלדעתו לעולם אינו מפסיד את שביבתו רגליו.

[ולשון שני הובא ברש"י (שם), שקנה מספק תחת האילן או במקום רגליו, ויש לו ממה נפשך את התחום המשותף שביניהם, וכתב הביה"ל (ד"ה וכן) שכן דעת ר"ח והר"ף].

עוד אמרו בגמרא שם (נא, א) שהאומר שביטתי תחת אילן פלוני, צריך שיוכל להגיע למקום האילן מבעד יום, אבל אם אינו יכול להגיע אליו, לא קנה שביבתו תחתיו. ולפי הדברים האמורים, גם בזה יש חילוק בין שיטת רש"י לבין שיטת הרמב"ם, שלדעת רש"י איבד גם את שביבתו רגליו ואינו יכול לזוז ממקומו, כיון שעקר דעתו מלשבות במקומו, ולדעת הרמב"ם לא הפסיד את שביבתו רגליו.

[משנ"ב ס"ק נח]

דִּהְקִילוּ לָבָא בְּדִרְבָּה⁽³⁶⁾.

⁽³⁶⁾ ולענין אם יכול לומר שביטתי במקום פלוני בזמן שהוא מהלך, כתב המאירי (עירובין מט, ב ד"ה ורב חסדא) שנחלקו המפרשים בדבר, יש אומרים שכמו שהמהלך לא קנה במקומו, כך אינו יכול להחיל קנין שביבתו במקום אחר, ויש חולקים. ופסק המאירי, שצריך לעמוד בשעה שאומר תהא שביטתי תחת האילן. [ונראה מה שכתבנו לעיל ס"ק כז שהראשונים נחלקו בגוף הדין האם מהלך קונה שביבתו].

[משנ"ב ס"ק נט]

דִּרְבִּין שְׁתֵּי זְכוּלִי (37) לְהִגִּיעַ שָׁם (38) עַל-יְדֵי רִיצָה (39) מִבְּעוֹד (40) יום.

⁽³⁷⁾ ואם אמר תהא שביטתי תחת האילן במקום שאינו יכול להגיע אליו עד בין השמשות, ואחר כך הוזמן לו סוס והגיע למקום קרוב יותר שממנו יוכל להגיע למקום השביטה עד בין השמשות, כתב **המשך בעמוד הבא**

⁽³²⁾ ולענין מי שביטו בקצה התחום וכעת הוא עומד בעיר ורוצה לזכות לאחר אוכל שביטו לשם עירוב, הביא בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' לו) מדברי שו"ת חיים שאל (ח"א סי' כט) שאסר לעשות עירובי תבשילין באופן כזה, מפני נסח האמירה 'בהדין עירובא', שמשמע שצריך לאחוז את העירוב בידו בשעת האמירה. ועיקר הד"ט (סי' כד אות ח) למד מדבריו, שכן הוא הדין גם בעירובי תחומין. ולפי דבריהם כיון שפת העירוב אינה מונחת לא לפני בעל הבית ולא לפני שלוחו, אי אפשר לערב. וכתב המהרש"ם, שאף שיש לפקפק במה שכתב שאף בעירובי תחומין האמירה מעכבת, מ"מ הנוסח בודאי אינו מעכב, ומ"מ קשה להקל נגד הגדולים הנ"ל.

[שעה"צ ס"ק מט]

הָכָא עֲדִין, דְּכִינּוּ דְסִמָּךְ עֲצָמוּ עַל הַשְּׁלִיחַ יִחָא לָהּ בְּכָל מְקוֹם שְׁעָרֵיכֶם⁽³³⁾.

⁽³³⁾ ויש חילוק בין אם חל העירוב מטעם זה לבין אם חל מטעם ברירה, וכמו שכתב האמרי בינה (ריני שבת סי' לה) באופן שהמשלח יאמר שאין נוח לו בעירוב זה ורוצה להישאר בשביבתו ביתו, שאם הוא מטעם ברירה יהיה רשאי לברר ששביבתו בביתו, אבל לפי הטעם שסמך על השליח הרי זה קונה בתורת ודאי כפי שעשה השליח.

ולפי זה כתב לישב את קושיית הפמ"ג, שבודאי לא מדובר כאן בשוטה שיסמוך על עירוב השליח בכל מקום שיניח, אלא שדעתו היתה שיברר אחר כך להיכן עירב, ואם יתרצה בכך יעיל עירובו ואם לא מ"מ לא יפסיד את שביבתו ביתו, ולכן הדין תלוי בברירה. ומ"מ לענין הלכה נשאר בצ"ע אם יוכל המשלח לבטל את העירוב ולהישאר בשביבתו ביתו.

[משנ"ב ס"ק נה]

שְׁשֵׁנָה מִדְּעַת מִשְׁלַחוּ וְצִקָר הַשְּׁלִיחָתָא⁽³⁴⁾.

⁽³⁴⁾ ואם שינה רק מעט מדעת משלחו, כגון שאמר לו לערב ביין ועירב ביין מבושל, כתב התוספת שבת (ס"ק כז) שהעירוב מועיל. וכן בכל שינוי שדרך השליח לשנות כשלא ימצא את שביקש המשלח, וכמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רזו ס"ח). הרי זה בכלל מה שביקש המשלח ואינו נחשב שינוי, וחל העירוב [ונראה סוגיית הגמרא נדרים נד, ב, וצ"ע].

[שו"ע ס"א]

מִי שֶׁבָּא בְּדִרְבָּה⁽³⁵⁾.

⁽³⁵⁾ לבאר סעיף זה יש להקדים את דברי הגמרא והפוסקים.

שנינו בעירובין (מט, ב) "מי שבא בדרך וחשכה לו, והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביטתי תחתיו, לא אמר כלום [כיון שלא ציין במדויק באלו ד' אמות רוצה לשבות]. שביטתי בעיקרו, מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפיים אמה, ומעיקרו ועד ביתו אלפיים אמה, נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה".

ובגמרא נחלקו רב ושמואל מה הכוונה ברישא ש'לא אמר כלום'. דעת רב שהפסיד את מקומו, וגם תחת האילן לא קנה. ודעת

רעו באר הגולה

(ד) 'שליחותו, וכן רבים שגשגתם וצרו בדרובי-תחומין וצרו לשלח ערובם ביד אהר, (נא) הרי אלו משלחין:
 ט באחד או רבים שאמרו לאחד 'צא ערב עלינו' וערב עליהם יבאיה רוח שרצה, הרי זה ערוב ויוצאים בו, (נג) שהרי לא יחדו לו רוח: 'האומר לחברו 'ערב עלי' (נד) בתמרים' וערב עליו בגרוגרות, 'בגרוגרות' וערב עליו (ט) בתמרים, אמר לו 'הנח ערובי' (נז) במגדל' והניחו בשוכך, 'בשוכך' והניחו במגדל, 'בפית' והניחו בעליה, 'בעליה' והניחו בפית, (נה) אינו ערוב. אבל אם אמר לו 'ערב עלי' סתם וערב עליו, בין בגרוגרות בין בתמרים, בין בפית בין בעליה, הרי זה ערוב: 'לא ימי שבא בדרך' (35) *ממכר (נו) אילן או גדר *כסוף אלפים וזרע וזרע *שמן שניניע שם, ואמר (נז) 'שביתתי תחתיו בעקרו', (נח) קנה שביתתו בעקרו וזרעו לא משם אלפים אמה, 'הא-עלפי' שאינו יכול להגיע שם מבעוד יום במקלך בנינו אל-אם-כן רוצו, (נט) מותר לילך לשם בנחת אף-על-פי שאינו מגיע שם מבעוד יום: *אבל אם לא הנה יכול להגיע שם כלל *מבעוד יום, לא יזוז ממקומו, שהרי עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה. (ס) ודוקא שיחד ארבע אמות והם בתוף אלפים אמה, 'בגון' שאמר 'שביתתי בעקרו' ומכאן עד עקרו

(ד) שליחותו. וַאֲפֹלוּ בְּאִסּוּר דְּאוֹרֵיקְתָּא, ובגון שיש מכשול למשלח אם לא יעשה שליחותו בגון הקא, אַבְל האומר לשלוחו צא ותרם ומצא תרם אין חזקתו תרם, דאין השליח חושש לתרם, כי אם לא ימצא התרומה אצל הכרי ירע המשלח שאינו תרם, ואם־כֵּן יחשיבן שהשליח לא תרם ואיש אחר תרם, **(ט) בתמרים.** אַפִּלוּ צִהָ לְשִׁלְיָח לְעֵרֵב מִשְׁלוֹ הִי קִפִּידָא וְאִינוּ עֵרֵב, מ"א:

המחבר העמיק זה מלשון הטור דמשמע דצריך דוקא שיראה שעתה לו, אבל משא פוסקים והרמב"ם ורש"י ורבה יתחננו והרא"י ועבודת הקדוש מכאן בקנה שראה שהגיע אצלו סגר, דמשמע חזקה שליח עושה שליחתו אמרנן ששבדאי קבל ממנו והניח עליו עיניו, וכן מוכח להקדים מלשון הש"ס דמקשה ודלמא לא שקיל מנה, וישני' חזקה שליח עושה שליחתו, ומוכח דמשמע זה אמרנן דבדבאי שקיל מנה, דבכר מצאתי שהעירו בקנה באליה דבה ונהי' שלום וגאון יעקב, ואמנם צריך עיון על הטור מאין הוציא לשונו, ובצעמו כתב בקדוים שלו כפרוש על הפוסקים וז"ל: * **מכבדי אילן או גדר**, אבל אם אינו מביט שום מקום⁽⁴⁾ ואמר סתם 'שביחתי בסוף אלפים מכאן'⁽⁵⁾, לא מהני אף לדעה ראשונה, וכן מוכח משמע שיש דרך עמוד ב', אם אינו מביט וכו' ואמר 'שביחתי במקומי וכו', ענין זה, וכן פסקו כל האחרונים: * **בסוף אלפים אמה**, מלשון זה משמע דוקא אם היה בשעת אמירה תוך אלפים לעקור של אילן, אבל אם היה יתר מאלפים, אף דבשעה שקדש היום הגיע בגלגלי לתוך אלפים, וגם אם היין משעת אמירה יכול להגיע לעקור של אילן קדם שחשכה, לא מהני. ואין מלשון הרמב"ם משמע דאפילו אם בשעת אמירה היה יתר מאלפים לעקור של אילן, כיון דבשעה שקדש היום הגיע בגלגלי לתוך אלפים, וגם דאם היה רץ משעת אמירה היה יכול להגיע עד עקור של אילן קדם שחשכה, מהני אמירתו (ומספר בית'מיה ענין של שצדד להלכה כהרמב"ם): * **מכבדיו**, ואם יכול להיות מביט מידה שישתמש אמה דריבד, מספדו ומתעור פגלגתא המכבד לקמן בסיומן חטו סעף ג, ומהמכר מלתא פסקא דנט:

סומכין על תזקה זו, (מד) אָבֶל באסור דאָרְתָא אין סומכין על תזקה זו להקל כי אם להחמיר. (מה) וְגַם אומרים דאָפּלו באסור דאָרְתָא, היכא שׁשׁ מְכּוּל להמְשִׁלַח אם לא יַעֲשֶׂה שליחותו הוא יחשב שעשה שליחותו, כגון הקא, סומכין על התזקה דעשה שליחותו. (מו) וּבִשְׂדֵי־עֵינָן שעשה שליחותו וְקָם שפסק שָׁמָּה שָׁנָה, לְכָל עֲלָמָא אַמְרִינָן דְּנֻדָּא לא שָׁנָה: (נא) הָרִי אֵלּוּ מְשֻׁלְחִין. וְצִירֵי הַשְּׁלִיט לומר בשעת הַנָּחַת הַעֲרֻבִי³², (מו) שְׂכֻנָּה הָעֲרֻבִי יְהִיו מְתַרְן לִילֵל כָּל אֶתְנָן אֲשֵׁרִים שׁוֹמְשִׁמְפּוּב בַּהֲעֲרֻבִי: ט (נב) שְׁתֵּי לֹא יִתְּרוּ לוֹ רוּחַ. וְגַב־נָן אַמְרִינָן דַּמְסַתְמָא יִתָּא לִהּ בְּאַתְרָא הָרִי שִׁעְרֻב, וְאָף אִם (מח) לֹא נִתְּוַדַּע לָהֶם עַד שִׁחְשְׁכֻה הָרִי עֲרֻב, (מט) דְּאִגְלָאֵי מִלְתָּא דַּמְעַקְרָא קִנּוּ שְׁבִיתָהּ. אֲמַנְס נִרְאָה, דָּאִם הִנֵּה (נ) יִדְוֶע לַהֲשִׁלִּית שְׂרָצוֹן הַמְשֻׁלַּח לְעִרְב בְּרוּחַ זֶה, אָף שְׁלֹא פִּרְשׁ לוֹ בַּהֲרֵא, לֹא מְהִי כְּשֶׁעֲרַב בְּרוּחַ אַתְרָת, אָף שֶׁכִּשְׁבוּ וּדְוָה לִלְכַּת שָׁם: י (נג) בַּתְּקִמִּים. וְאִין חִלּוּק בֵּין עֲרַב מְשֻׁלַּח (נא) אוֹ מְשֻׁלַּח שְׁלִיחַ, בְּכָל גּוֹי הָרִי קְפִידָא וְאִין חָל הַשְּׁלִיחוֹת: (נד) בְּמַגְדָּל וְנִיחִיו בְּשׁוּכָר. וְאַפְּלוּ שְׁנֵיהֶם (נז) קְרוֹבִים אִם שְׁנֵיהֶם רְחוּקִים, דְּאִמְרִינָן דְּכָאן דַּעְתוֹ לִנְחַשׁ בְּשֶׁבֶת וְלֹא בְּמִקּוּם אַחֵר: (נה) אֵינִי עֲרֻב. שְׁשֵׁנָה מַדְעַת מְשֻׁלְחוֹ וְעָרַב הַשְּׁלִיחוֹת³⁴: יא (נו) אֵילָן אוֹ גֵּדֵר. והוא הדין שֶׁאִם מְשֻׁלְחוֹ מֵסִים, כְּגוֹן סִלְע וִיכְהֵא גִּינָא. וְאִם צִין

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

[illegible]

הלכות ערובי תחומין סימן תמ

(סא) אין יותר מאלפים, *אבל (סב) אם אין כל האילן בתוך אלפים ולא יחד מקום תחתיו, לא קנה שבייתה, דשמיא היה בדעתו על ארבע אמות שהם חוץ לאלפים, וגם כאן לא קנה, שהרי עקר דעתו מכאן, (סג) ולא יזוז ממקומו. ואם כלו עומד תוך אלפים ולא יחד מקום שבייתו, כגון שאמר 'שבייתתי תחתיו', יש לו (סד) ארבעה אלפים ממקומו לצד האילן חוץ משיעור משך תחתיו של אילן, כגון אם שעור האילן עשרים אמה (סה) יש לו שם אלפים פחות עשרים אמה. *והרמב"ם, הקונה שבייתה (סו) ברחוק מקום ולא סים מקום שבייתו, לא קנה שבייתה שם אלא במקום שהיה עומד בו כשחשבה, וכן אם אמר 'שבייתתי במקום פלוני' (סז) והוא רחוק ממנו יותר מאלפים, קנה שבייתה במקומו; והאומר 'שבייתתי תחת אילן פלוני', אם יש תחתיו (סח) שמונה אמות או יותר לא קנה שבייתה, שהרי לא כן מקום שבייתו, לפיכך צריך להחזיקו לשבת בעקרו או בארבע אמות (סט) שבעצמו או בדרומו, ואם היה תחתיו פחות משמונה אמות ונתפסו לשבת תחתיו, קנה, שהרי (ע) מקצת מקומו מסיים. (עא) *וכן דעת הר"ף בזה: יב"ט היי שנים, אחד מכיר

משנה ברורה

דשמיא היה בדעתו וכו': (סא) אין יותר מאלפים. לאו דוקא, (נד) דאפלו אם היה ממקומו עד עקר אלפים וארבע אמות קנה שם שבייתה, דנחנין לו ארבע אמות למקום שבייתו לכד האלפים, וגם כנות המחקר הוא אלפים לכד הארבע אמות של מקום שבייתה, וגם מה שכתב אחר כך: אבל וכו' בתוך אלפים, הכנה בתוך אלפים וארבע אמות: (סב) אם אין כל האילן וכו'. הינו, (נז) אף שעקר בתוך התחום אלא שמקצתו נצטוי יוצאין חוץ לתחום, דהנין חוץ לאלפים וארבע אמות, והוא לא יחד שבייתו שיהיה כצד עקרו שהוא בתוך התחום אלא אמר סתם שקונה שבייתה תחת האילן, לכן לא קנה שבייתה כלל, דשמיא כן לקנות שבייתה תחת הענפים היוצאין חוץ לתחום: (סג) ולא יזוז ממקומו. ורצה לומר, מתוך ארבע אמותיו: (סד) ארבעה אלפים ממקומו לצד האילן. קצור לשון יש כאן, ורצה לומר, מצד זה של האילן ומצד האילן וזה לאה אלא ביהו: (סה) יש לו [שם] אלפים פחות עשרים אמה. הינו, מכל צד של האילן אין נותנין לו רק שעור זה [ונמצא שבייתו עם רחב האילן הוא בסך הכל ארבעה אלפים פחות עשרים אמה]; ונשעם, משום דבכל רחב האילן שהוא עשרים אמה מספקין למקום שבייתה ונתינן לחמרא, דכשמודדין האלפים השנים של מאילן וזה לאה, מודדין אותו ממקום התחלת האילן שהוא לצד רגליו, דשמיא קנה שבייתה שם, ואף דלי' זה משם עד רגליו הוא אלפים פחות עשרים אמה, אפלו הכי אין יכול להלך לאחוריו כלום ממקום שהוא עומד, דאמרינן שמיא קנה שבייתו בארבע אמות של סוף האילן, שמשם עד רגליו הוא אלפים שלמים: (סו) ברחוק מקום ולא סים וכו'. ואף שהוא בתוך התחום ממקום רגליו, דלדעה ראשונה קנה שבייתה שם ואין מפסיד אלא מקום רחב האילן, כנ"ל, ולהרמב"ם, כיון שאלו סים מקומו אינו קונה שם שבייתה כלל אלא קונה שבייתו במקום רגליו: (סז) והוא רחוק וכו', קנה שבייתה במקומו. גם כן פליג אדעה ראשונה, דלדעה ראשונה, כן לא יזוז ממקומו, מפני ששם לא קנה ומכאן עקר דעתו, ולהרמב"ם קנה שבייתה על-כל-פנים במקומו, ויש לו אלפים לכל רוח ממקום שהוא עומד: (סח) שמונה אמות או יותר. גם כן לדידה, אפלו כל השמונה אמות היו בתוך אלפים ממקום רגליו, ולא כן לדעה הראשונה: (סט) שבעצמו וכו'. ואם היה רחב יותר משמונה אמות, אפשר גם כן לסים המקום, כגון ארבע אמות הראשונים שחתת האילן או השניים: (ע) מקצת מקומו מסיים. באמה האמצעית, דממה נפשך (ט) אי אפשר שלא ברר אותה, דאם באמצע האילן ברר לו הארבע אמות הרי היא מהן, ואם מן הצדדין ברר, באיזה צד שיהיה ברר היא מהן: (עא) *וכן דעת הר"ף בזה. עין בפליאה רבה שכתב דהעקרי (49) בדעה

שער הציור

(נד) אלה רבה בשם כמה ראשונים [והשיב על המגן אברהם שכתב 'שילש אמות'], וכן כתב הבית-מאיר, גם בתוספת-שבת הסכים דבנדא נותנין ארבע אמות חוץ מאלפים, אלא שרצה לצדד עוד להצדיק דעת המגן אברהם לענין הוספה עוד שלש אמות, עין שם: (נז) גמרא: (נז) רש"י:

ז שם בגמרא
כשמואל, הספיק
הפוסקים ח בקור
מחלוקת ערובי פני
הרשו דבריו שמואל
כמו שכתב הרב
הפניני שם ב דריטא
שם נ

באר הלכה

* אבל אם אין וכו'. אינו מתקין כ"פ, דגם מעקרא מדי שאין כל האילן בתוך אלפים, שהענפים שהם מעבר לעקרו הם חוץ לאלפים, אלא שהוא יחד למקום שבייתו בעקרו, ונתנה לה לומר בקצור: אבל אם לא יחד מקום תחתיו וכו', אלא הלשון מסרס קצת, וכאלו אמר: אבל אם לא יחד מקום תחתיו, אם אין כל האילן בתוך אלפים ודענו כמו שצד מעקרא לא קנה שבייתה, ואם כלו עומד תוך אלפים וכו', ולאפוקי מדעת הרמב"ם שכתב לקמה: * ולהרמב"ם, הקונה שבייתה ברחוק מקום. רחוק מקום נקרא כשימינו יושב בביתו והולך שם לערב בגלגליו, אלא כשקרא בדרך ותשקה לו ואומר 'שבייתתי למקום כפאן' [אף שהוא בתוך אלפים אמה]: * וכן דעת הר"ף. עין משנה ברורה מה שכתבנו בשם האלה רבה דעקר בדעה הראשונה, שהוא דעת הרשב"א והרא"ש והטור והסמ"ק, וזה נאו דברי הרמב"ם ופליגי עליה, וכן הביא בשם האגדה דסבירא לה כן ומה שכתב מרבנו יונה, לכאורה אין מדבריו שום הכרע, דאף דפרש כרש"י, אבל שמיא פסק כרב ודעת הרשב"א (44), וכן ראיתי גם ברשב"א וכן כתב גס"פ בספר הפלחמות. ומכל מקום צדו אין דין זה ברור, דהרמב"ם גס"פ לאו יחידא הוא בזה, ויש עוד הרבה פוסקים העומדים בשיטתו אף לא בכל הענינים, ואבאר דברי: הינו מה שכתב המחבר, דלדעת הרמב"ם באומר סתם 'שבייתתי תחתיו' לא קנה שבייתה שם ואין לו מאילן וזה כלום, לאו יחידא הוא, דגם פריש השני שכתב רש"י הוא כן הכי, דאפלו לשמואל אין לו רק ממקומו עד תחת האילן מספק וממה נפשך, דבין ששנה שבייתה במקומו ובין שקונה תחת האילן קונה שטח ההוא, אבל מהאילן וזה לאה לא; ואף דרש"י הקשה על פרוש זה, ברבנו חננאל שלפנינו פרש כן, ואס"פ מוכח בפרוש רבנו חננאל דאפלו אם נקט כשמואל, על-כל-פנים אין לו מאילן וזה כלום, וגם דעת הר"ף מוכח דסבירא לה כהרמב"ם בזה, כמו שכתב בשלחן ערוך וזכמו שדיק בבית-יוסף, דמדחביא המימרא דרב הונא דנדקא ארבעה מתוך שבעה דמקצת ביהו מסיים קנה שבייתה שם, ונדעה ראשונה אלא לשמואל בכל גוני קונה שבייתה תחת האילן ויש לו ארבעה אלפים אמה פחות מקום רחב האילן, כמבאר בשלחן ערוך, ותר"ף וזה אפס כשמואל, אלא על-פנתו דסבירא לה, דלשמואל היכא דאין מקצת ביהו נגר אין לו מהאילן וזה כלום, ונראה דמפרש כפרוש רבנו חננאל, ודברי האלה רבה שכתב דמהר"ף אין מוכח אינם מבדירם, ועין בהרב הפניני שכתב דקרוך לדברי הרמב"ם כתב גס"פ בספר העתים, וכן הוא גס"פ לדעת הרא"ה, דלדידה הלא סבירא לה דלא יזוז ממקומו כלל, דפוסק ברב, וכן משמע ברא"ה המוכח בשלטי-הגבורים דפוסק גס"פ ברב, ואס"פ הרבנו חננאל ותר"ף וזכמו ותר"ף ותר"ף א"י קלוח בתדא שטתא קמי' לאסר על-כל-פנים ממקום האילן וזהלן. עין באור וזרע שכתב גס"פ דעוד אי חלקה ברב או כשמואל [וכנראה שהוא עצמו סובר ש] שולח ברב, עין שם. איננו במה שכתב הרמב"ם דיש לו שבייתה במקומו אלפים לכל רוח, בין באומר 'שבייתתי תחתיו' שלא סים המקום ובין כשכתב לקנות שבייתה ברחוק יותר מאלפים, כן יש לומר דחידא הוא, דלא מבצא כל אלו הנ"ל העומדים בשיטת הרשב"א, בנדא סבירא להו דבקר עקר דעתה ואין לו ממקום רגליו לעבר השני [דהנין שלא לצד האילן] כלום, וכן להראב"ד ותר"ף והאור ורוע דפוסקים ברב דלא יזוז ממקומו, בנדא הכי הוא, ולא נשאר לנו רק הרבנו חננאל ותר"ף - הנה בפרוש רבנו חננאל

הַלְכוּת עֲרוּבֵי תְּחוּמֵינִי סִימָן תַּט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק עא]

דְּהַעֲקָר⁽⁴³⁾ כְּדָעָה הָרֵאשׁוֹנָה.

(43) וכן פסק החזו"א (או"ח סי' קי ס"ק ו), ושלא כמו שסיים המשנ"ב שיש לכתחילה להחמיר כדעת הרמב"ם.

[ביה"ל ד"ה וכן דעת הרי"ף]

שָׁקָא פֶּסֶק כִּרְבִּי וְכָדָעַת הָרֵאָב⁽⁴⁴⁾.

(44) מזה שכתב שהראב"ד (פ"ז מהל' עירובין ה"ג, בהשגות) פוסק כרב, שאם כשחשכה יש יותר מאלפיים אמה מהמקום שבו הוא עומד עד למקום שנתכוין לשבות בו, דינו כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו, דהיינו שאיבד גם את שביבת

המשך מעמוד קודם

להגיע בסוסים ובפרדים. ולכאורה מוכח שדינים את האדם לפי מה שיכול לעשות בעצמו, ולא לפי מה שיכול לעשות באמצעים אחרים. אך כתב שיש לדחות, שדוקא בפסח שלמדים מהפסוק "ובדרך לא היה" (במדבר ט, יג) שאם היה בדרך רחוקה הריהו פטור, ולכן אף כשיש בידו אמצעי שעל ידו יוכל להגיע מ"מ הריהו בדרך רחוקה, אבל לענין שאר דיני התורה יש לומר שנחשב שיכול להגיע.

ומסקנתו, שאדם הנוסע במכונית בערב שבת ויכול להגיע עד בין השמשות למקום מסוים, בודאי יכול לקבוע את מקום שביבתו שם. אך אם הוא הולך רגלי ואין מכונית בהישג ידו, יש להסתפק אם מועיל מה שיכול להגיע על ידי מכונית, ולא הכריע בדבר. [וראה מה שכתבנו לעיל, שדעת התיבות שבת שאין מועיל מה שיכול להגיע על ידי סוס אם אינו מזומן לו].

[ביה"ל ד"ה ומכיר]

אָפֵל אִם אֵינוּ מְכִיר שׁוֹם מְקוֹם⁽⁴¹⁾.

(41) ובענין סומא אם מועילה בו הכרה, משמע בהגהות יעב"ץ (עירובין נא, א ד"ה ידע) שגם בו מועיל, שכתב שיכול להכיר בדרך הילוכו על ידי מושכו, וגם יש סומים שיועדים לכיון את הדרך שרגילים בה מעצמם, ובקאים באילן העומד שם על ידי מישוש. ומשמע עוד בדבריו שמי שהכיר בעודו רואה ונעשה סומא, מועילה הכרתו.

[ביה"ל שם]

וְאִמְרָה שְׂבִיטִיתִי בְּסוֹף אֶלְפִים מְקָא⁽⁴²⁾.

(42) ואם אמר תהא שביטתי תחת האילן שבסוף אלפיים מכאן, ואינו מכיר את האילן ההוא, כתב הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ה) שלא אמר כלום.

בספר נתיבות שבת (פמ"ז הע' נח) שצריך הוא לומר שוב שתקנה לו שביטה במקום ההוא, כיון שהאמירה הראשונה לא הועילה לו. [וראה בביה"ל לקמן סי' תי ס"א ד"ה כיון, שדן האם צריך אמירה, או שדי שיגמור בליבו].

(38) ואם אמר שביטתי בעיר ואינו יכול להגיע אליה עד שחשיכה, כתב החזו"א (או"ח סי' פ ד"ה דף נא, א), שמי"מ קונה. דוקא באילן או גדר צריך שיכול להגיע לשם בבין השמשות, אבל בעיר אפילו אם הגיע עם חשיכה רק לתחילת תחומה הרי הוא כאנשי העיר. והוכיח כן מהמעשה שהביאו בגמרא (עירובין מא, ב) שבאו תנאים בספינה בערב שבת והגיעה הספינה לנמל בשבת, והתיר רבן גמליאל לירד ממנה, ואמר שראה בשפופרת שכבר היו בתוך תחום העיר בבין השמשות. ומוכח, שאף על פי שלא היו יכולים להגיע לעיר עם חשיכה, מ"מ כיון שהיו בתוך תחומה ורצו לשבות בה, קנו שביטה כאנשי העיר.

ובמקום אחר (שם סי' קי ס"ק ו ד"ה נא, א) כתב, שיש להסתפק כשרוצה לקבוע שביטתו בבית יחיד אם צריך שיוכל להגיע אליו עם חשיכה, כיון שאינו כעיר שיש לה עיבור ויש לה תחום לכמה דינים, או שכיון שרוצה לאכול וללון באותו בית, דינו כעיר לענין זה שאינו צריך להגיע אליו, ודי בכך שיהיה בתוך תחומו של הבית עם חשיכה.

(39) ואם הקונה את השביטה אינו יכול להגיע לשם מחמת שאין בכחו לרוץ, אך אדם אחר יכול להגיע לשם בריצה, כתב בספר נתיבות שבת (פמ"א הע' נו) שיש ללמוד מדברי המאירי שחל העירוב. אולם כתב שמדברי שאר פוסקים לא משמע כן.

(40) ואם אינו יכול להגיע רגלי מבעוד יום אלא באמצעות מכונית, כתב בספר בני ציון (ס"ק יז) שיש להסתפק בזה. והביא ראייה מדברי הגמרא (פסחים צד, א) שאדם הנמצא מן המדיעים ולחוץ אינו חייב בקרבן פסח מחמת שהוא בדרך רחוקה, גם אם יכול

הלכות ערובי תחומין סימן תמ תי

ואחד אינו מכיר, שאינו מכיר (עב) מוסר שביטתו למכיר ואומר 'שביטתנו במקום פלוני': יג * ונדקא (עג) לבא בדרך התיירו לו כהאי גונא אבל לא למי שהוא בביתו, ואם אמר בן לא עלה לו ואין לו אלא (עד) שביטת ביתו:

תי דין המחזיק בדרך כדי לקנות שביטתו, וכו' ג' סעיפים:

א משנה ערוך נב
ב רמב"ם פרק ז
מהלכות ערובין,
וקטב רוב הסוג
שהוא ספק מבי
מאי וכו' וזהו לפי
אוקיימא דרב נחמן
שם

באור הלכה

מבאר דלא סבירא לה בן, עין שם, דלדעת רב היכא דאמר 'שביטתי תחתיו' דלא סיס אתרה לא יזוז ממקומו, ואף לדעת שמואל, הלא אין לו רק ממקומו עד האילן משעם ספק אבל לא לאחוריו כלום, וכנ"ל, וכן היכא שאמר 'שביטתי ברחוק מאלפים', מפרש שהיה ברובו חנוגל בדרך נ עמוד ב דלכלי עלמא לא יזוז ממקומו, וכדעת שארי מפרשים בסוגיא זו [ועין בבאור הגר"א שישב בדסק הסוגיא גם לשיטת הרמב"ם], וגם מהר"ף אינו מוכח דסבירא לה כהרמב"ם בזה, ויש לומר דקאי בשיטת הרבנו חננאל דנפקא מזה בין מקצת מקומו מסים או לא, דבאנו מסים קל אינו קונה שביטת דאי ורק יש לו ממקומו עד האילן מכח משהנפשו, כנ"ל, ובמקצת ביתו מסים קונה שביטה שם ויש לו אף האילן ולהלן, אבל לענין קנות שביטה במקומו כשלא סיס שביטתו, וכלשון שם הרמב"ם שביטתו בפרוש חזון לחתום, אינו מוכח קל מהר"ף דסבירא לה בן, ופשוטות הסוגיא בדרך נ עמוד ב דבהרחיק שביטתו תרי אלפי ארבע גומידי מקום נגליה לא יזוז ממקומו מוכח להפך, וכן הוא בפרש רבנו חננאל שם. ונראה לי שמה שקטב המחבר [וכן דעת הר"ף בזה], בכתב פסב בן, דהני רב בשני דינים האחרונים (שהוא מימאר דרב הונא שם) שהעתיקם הר"ף בהלכותיו, אבל בשני דינים הראשונים שהעתיק משם הרמב"ם דקנה שביטה במקום שהיה עומד בו לשחשבה אין לנו ראיה מהר"ף דסבירא לה בן, דאפשר דסבירא לה רק דלא קנה שביטה שם להיות מטר מעבר להאילן, אבל גם מעבר לנגליה סבירא לה דאינו מטר, וכדעת רבנו חננאל הנ"ל: * ונדקא לבא בדרך התיירו לו. ואפילו אם יש בידו פת, סגי לה בזה שאומר 'שביטתי במקום פלוני', כיון שצא מעירו על דעת שלא לערב [רוצה לומר, זה מקרי בא בדרך], בן כתב אליה רבה בשם מבלושייטס-טוב, וכדעת הרמב"ם המובא בבית יוסף, וכתב הבית יוסף שכן מוכח גס-כן מהרמב"ם דסבירא לה [וכן הוא גס-כן משמעות הרבנו חננאל והרא"י המובא בשלטי-הגבורים, וכן כתב הרמב"ם א], ודלא קרשי" דסבירא דכענין תרפי, בא בדרך ואין עמו פת, ודבריהם כתב דגם רש"י מודה להרמב"ם ונרש"א, עין שם, וכן מוכח מפשוטות הסוגיא, דרק אם אמו בדרך יכול לומר 'שביטתי במקום פלוני', ומשום דקבא אין לו פת לא פלוג רבנן וכעניי חושב אף שיש לו פת אצלו, וכמו שקטב הרמב"ם א. ועין לקטת בסיומן תי בבאור הלכה בסעיף א:

* ויקנה בו שביטתו. עין במשנה ברוך ששקטבנו: אמנם דעת הרבה פוסקים וכו' כיון דאנן סתדי וכו', כל זה הוא לשון רש"י ותוסקים. ומה שקטבנו: באותו מקום שנגיל לקנות וכו', בן כתב הרמב"ם בחזיוניו. ועוד כתב הרמב"ם וזה לשונו: לא אמר רבי יוסי בברייתא אלא סתדי שרוצה לקנות שביטתו ואין צריך אמירה, אלא לנו דוקא שצא מעירו וזהו מכיר אילו [גור מסים באמצע ראוי לקנות שביטתו, אבל במי שאינו מכיר באמצע שום מקום מסים לקנות שביטתו ולא היה דעתו מעולם על מקום מסים לקנות שביטתו, ה"א קנה לו שביטה, עד כאן לשונו, וכעין זה כתב גם כן בבאור הלכה ברוך. והנצי"א דם כתב, דאף בעניי אין להקל כשישכב בביתו לומר

שער הציור

(ט) וכן פסק התי"אדם: (גמ) רש"י: (נט) רבנו יהונתן: (ס) עין לקטת בסיומן תיא במשנה ברוך ובאור הלכה שם: (ב) רש"י [רבנו יהונתן ואור ורע וסמ"ק ורי"א ורש"א ורי"ט"א, וכבר העיר בזה האלה רבה, עין שם: (ג) תוספות יוסטוב, וכן מוכח מרבנו יונתן: (ד) דלא קאי האי 'במה דברים אמורים' לענין עניי כשהחזיק בדרך הכתוב מקום, אלא קאי הי'במה דברים אמורים' לענין עקר הדין, רוצה לומר, אימתי יוכל לקבוע שביטה על מקום שלא הגיע עדן לשם [וגם בלי הנחת פת], דוקא בעניי, וזהו אפילו הוא בביתו או ברחוק וכו', וכן מוכח מבאור הגר"א ששקטב בן, ונדון אותו, דהלא קנת השלחן-צירוף טלע בזה מדברי הרמב"ם, ודעת הרמב"ם בן הוא כדור בפוסקים] [ואף דלשון הי'במה דברים אמורים' שקטב בן גם הרמב"ם משמע לכאורה בפשוטות דאדלעיל קאי, מכל מקום מכרחין אנו לפרש בן גם דעת הרמב"ם אף שמשלשן דחוק, דבאמת אין לנו שום מקור בש"ס דבהחזיק בדרך צריך שיהיה עניי דוקא גס-כן, דאדרבה, בש"ס וכל המפרשים מבאר להפוך, דכיון שהחזיק בדרך היו לה עניי אף שבעצם הוא ששיר כשאר בני העיר]:

משנה ברוך

הראשונה, ועין בבאור הלכה ששקטבנו דאין דכריו מכרחים, ועל-כל-פנים לכתחלה (ט) בודאי יש לזהר לסיים מקום שביטתו בעצמו, כדעת הרמב"ם: יב (עב) מוסר שביטתו למכיר. שאומר לו (גמ) 'שביטתי עמך' ⁽⁴⁵⁾, והמכיר אומר 'שביטתנו במקום פלוני': יג (עג) לבא בדרך וכו'. דמשום (נט) דהוא יגע בדרך, הוא דהקילו שקונה שביטה בדבור בעלמא מה שאמר 'שביטתי במקום פלוני', מה שאין בן מי שהיה בביתו, אין קונה שביטה אלא כשהולך ברגליו ויושב שם עד שתחשך או שמינית שם מוזן שמי סעודות: (עד) שביטת ביתו. בזה אפילו דעה ראשונה דלעיל כסעיף יא דסבירא לה שם לא יזוז ממקומו מודה דיש לו שביטה בביתו, (ס) דכיון דעומד בביתו, ודאי ניתא לה דלקני שביטה בביתו כשלא יועיל אמירתו לקנות שביטה במקום אחר, וכמו ששקטבנו לעיל סוף סימן תח במשנה ברוך:

א (א) במקום ידוע. הניו שאותו המקום מסים, כגון אילן או גדר, וכנ"ל בסימן הקודם: (ב) ויקנה בו שביטתו. המחבר סתם כדעת הרמב"ם, (ג) אמנם דעת הרבה פוסקים, דדוקא אם יציאתו היתה שלא על-מנת לערב ורק ללכת למקום אחר בסוף ארבעה אלפים מאן, זה נחשב לבא בדרך, ואמרינן אף שהחזירו חברו ללון אצלו, כיון דאנן סתדי דבעי למיזל להתם, אף-על-גב דלא אמר 'שביטתי במקום פלוני', כמאן דאמר דמי וקנה שם שביטה באותו מקום שרגיל תמיד לקנות שביטה שם, דבדאי נתפס לקנות שביטה שם כדי שיוכל לילך למחר לשם, אבל כיוצא כדי לערב לא חשיב כבא בדרך, ורק כיושב בביתו דלא הוי ערוב באמירתו לבד: (ג) אף-על-פי שלא הגיע. והוא שהיה באפשר להגיע, כבסימן הקודם: (ד) שתזר מעצמו ללון. היינו, שמתחלה לא נתפס לזה, כי יצא על-מנת לחשך שם ולקנות שם שביטה ברגליו, ואחר-כך נמלך לחזר וללון בביתו ולמחר לילך לשם. ואם נמלך (ג) לגמרי, בודאי נעקר למפרע מה שהיה בדעתו לקנות שביטה שם, וזהו הוא כבג"ע: (ה) והחזיק בדרך. דחשיבנו לה בזה כבא בדרך, והוא כהקדמות: (ו) במה דברים אמורים, בעניי וכו'. רוצה לומר, בעניי שאין לו מוזן שמי סעודות להניח ערובה, ולהטריחו שלף ויערב ברגליו לא רצו חכמים, על-כן מטר לומר (ג) בביתו 'שביטתי במקום בן הרש"א בחזיוני: * במה דברים אמורים, בעניי וכו'. עין מה שקטבנו